

Лариса Василівна ВАСЯНОВИЧ*(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)*

ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ВИДІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Акцентовано увагу на тому, що загальним завданням підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання є надання тих знань, вмінь, навиків, які відповідають встановленій характеристиці певного освітньо-кваліфікаційного рівня, що знаходить своє підтвердження в отриманні поліцейським диплому встановленого зразка.

Зазначено, що види професійного навчання поліцейських – це результат диференціації професійної підготовки за різноманітними критеріями, які відображають найбільш суттєві її характеристики. Останні запропоновано поділяти: а) за цільовими рівнями: 1) початкове набуття мінімальної кількості знань та навиків для виконання базових функціональних завдань поліції (первинна професійна підготовка); 2) здобуття освіти як засобу оволодіння визначеним освітньо-кваліфікаційним рівнем певної спеціальності, яка дозволить на фаховому рівні виконувати ті службово-трудові функції поліції, що потребують певного ступеня освіти (підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання); 3) вдосконалення професійних знань та навиків діючих працівників поліції щодо підвищення успішності виконання ними службових обов'язків (післядипломна освіта, а також службова підготовка); б) за сферами впливу на професійну майстерність поліцейських: інтелектуальна (зокрема вдосконалення правових знань, навиків ведення документообігу тощо); фізична (розвиток фізичних можливостей, вдосконалення виконання фізичних нормативів); етична (вироблення комунікативних навиків на основі поваги до прав, свобод, честі та гідності кожної людини на анти дискримінаційній основі); спеціально-поліцейська (навички поводження із спеціальними засобами та вогнепальною зброєю).

Ключові слова: класифікація, види, професійне навчання, поліцейські, Національна поліція.

Постановка проблеми. Навчання є основою для формування в поліцейських правової культури, усвідомлення меж своєї компетенції та відповідальності за дотримання законності. Воно забезпечує не лише знання законодавства, а й розвиток критичного мислення, навичок деескалації конфліктів, уміння діяти в стресових ситуаціях, а також сприяє вихованню поваги до прав і свобод людини. В умовах постійних змін у правовому полі та суспільних очікуваннях, лише безперервне професійне навчання дозволяє поліцейським залишатися професійними,

компетентними та здатними гідно представляти інтереси держави та суспільства. Слід зауважити, що навчання поліцейських є різноманітним за своєю сутністю, змістом та спрямованістю, що обумовлює необхідність здійснення його класифікації.

Окремі проблемні питання, присвячені професійному навчанню поліцейських, у своїх наукових працях розглядали І. Б. Гончаренко, Ю. О. Михайлова, О. М. Музичук, В. О. Невядовський, О. Ю. Салманова, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Д. В. Швець та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, питання видів професійного навчання поліцейських в Україні в реаліях сьогодення потребує додаткового опрацювання.

Мета статті полягає у тому, щоб окреслити ключові види професійного навчання поліцейських в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює професійне навчання поліцейських; узагальнити теоретичні підходи науковців щодо вказаного питання; запропонувати авторське бачення видів професійного навчання поліцейських.

Виклад основного матеріалу. При визначенні видів професійного навчання поліцейських будемо спиратися, в першу чергу, на нормативно закріплених різновидах цього навчання. Такої ж думки дотримується і А. В. Потопальський, дослідник вказує на те, що найбільш правильним у процесі дослідження видів професійного навчання поліцейських в Україні буде відштовхуватись від вищезазначеного погляду законодавця на вказану проблему. Автор констатує, що наявність чотирьох видів професійної підготовки поліцейських показує її різноплановість, багатоманітність форматів прояву та широту інформації, яку отримає працівник поліції під час навчання¹.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» професійне навчання поліцейських складається з: 1) первинної професійної підготовки; 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; 3) післядипломної освіти; 4) службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності². Перелічені види фактично розкривають зміст, складові елементи професійного навчання. Доцільно погодитися із зауваженням Д. О. Шевчука, що нехтування будь-яким з видів професійного навчання поліцейських призводить до зниження ефективності діяльності поліції в цілому. Навчання впродовж усього життя, в тому числі під час служби в органах

¹ Потопальський А. В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. С. 9–10.

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

поліції, є головним принципом кваліфікованих кадрів в будь-якій структурі¹.

Кожен з перерахованих Законом України «Про Національну поліцію» видів професійного навчання має свою цільову спрямованість. Так, первинна професійна підготовка поліцейських здійснюється з метою набуття ними спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції. Вона організовується за формами здобуття освіти, визначеними законодавством України, з урахуванням особливостей, які дають змогу поліцейським виконувати під час навчання покладені на поліцію завдання². О. О. Ганжа зазначає, що мета первинної підготовки працівників поліції вочевидь полягає у формуванні необхідного рівня професійних знань та вмінь, які на початковому етапі службової кар'єри поліцейських дозволяють їм виконувати їх функціональні завдання та, набуваючи професійного досвіду, підвищувати ефективність виконання службово-трудоових обов'язків³.

В. Бондаренко, на основі аналізу професійних програм первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліцію (інспектори патрульної поліції, слідчі, оперуповноважені карного розшуку, дільничні офіцери поліції), констатує, що загальний фонд навчального часу становить 732 години. Типовим навчальним планом передбачено низку дисциплін, які утворюють нормативну та варіативну частини. Нормативна спільна для слухачів усіх підрозділів поліції та, відповідно до державного стандарту, містить 25 навчальних дисциплін і складається з трьох розділів: 1) загально-професійна підготовка (86 годин); 2) професійно-теоретична (134 години); 3) професійно-практична (236 годин). Фонд навчального часу нормативної частини – 472 години, із них 456 – навчальних занять. Детальний аналіз професійних програм засвідчив, що найбільша питома вага навчального часу відводиться на професійно-практичну підготовку (236 годин), до якої входить вогнева (64 години) та тактична підготовка (126 годин). Тематика цих дисциплін покликана наділити слухачів знаннями й сформуванню спеціальних рухових вмінь й навичок для забезпечення особистої безпеки та безпеки громадян під час виконання службових обов'язків у ситуаціях із різним ступенем ризику⁴.

Слід погодитися з думкою О. О. Ганжі стосовно значення первинної підготовки працівників поліції: по-перше, проходження первинної підготовки є обов'язком для поліцейських, які вперше прийняті на службу в

¹ Шевчук Д. О. Загальна характеристика видів професійного навчання поліцейських // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : Тези доповідей учасників науково-практичної конференції з нагоди святкування Дня науки, відзначення Дня Європи та 70-річчя заснування Ради Європи (м. Харків, 16 травня 2019 року). Харків : ХНУВС, 2019. С. 205.

² Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 р. № 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text>.

³ Ганжа О. О. Первинна підготовка працівників Національної поліції України як чинник їх службової кар'єри. *Юридична наука*. 2020. № 10 (112). С. 72–73.

⁴ Бондаренко В. Особливості програм первинної професійної підготовки працівників Національної поліції України. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 25. С. 44.

поліції. По-друге, метою такої підготовки є набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції. По-третє, проходження первинної підготовки є необхідною умовою фактичного початку службової кар'єри, допущення до виконання повноважень поліції. По-четверте, законодавством передбачено звільнення зі служби в поліції в разі відрахування з навчальних закладів, де здійснювалася первинна професійна підготовка, до закінчення навчання, а також в разі отримання незадовільних оцінок за результатами іспитів¹.

Підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання є наступним видом професійного навчання, що по суті є наступним щаблем професійної освіти. Підготовка здійснюється відповідно до Порядку добору, направлення і зарахування на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для МВС. Означені заклади здійснюють підготовку кадрів для Національної поліції України ступенів вищої освіти бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук².

Т. О. Голубенко, підкреслюючи особливе значення набуття вищої освіти, зазначає, що процес її набуття характеризується певними особливостями: орієнтація на вивчення не основ наук, а самої науки в розвитку, що сприяє зближенню самостійної роботи студентів з науково-дослідною роботою викладача; поєднання у діяльності викладача навчального і наукового: він навчає і водночас є дослідником у своїй галузі знань; процес викладання у вищому навчальному закладі спрямований на професіоналізацію. Зміст освітньої діяльності здобувачів вищої освіти відображається не тільки в логіці, а й через модель фахівця – у логіці майбутньої професійної діяльності, що надає цілісності, системної організованості та особистісного смислу засвоюваним знанням. Зміст навчання планується не як освітній предмет, а як предмет освітньої діяльності, що поступово трансформується в предмет професійної діяльності³. Отже, авторка акцентує увагу на комплексності цього процесу, його важливості для формування цілісної особистості професіонала.

Навчання на цьому рівні дозволяє отримати відповідний рівень знань, вмінь, навичок, комунікації, відповідальності та автономії. Наприклад, для кваліфікації бакалавру – це концептуальні наукові та практичні знання, критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері

¹ Ганжа О. О. Первинна підготовка працівників Національної поліції України як чинник їх службової кар'єри. *Юридична наука*. 2020. № 10 (112). С. 75.

² Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ від 15.04.2016 р. № 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text>.

³ Голубенко Т. О. Принципи контекстного навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання // Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання: правовий статус та особливості функціонування : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (1 травня – 11 червня 2023 року, м. Одеса). Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 21–22.

професійної діяльності та/або навчання; поглиблені когнітивні та практичні уміння/навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності або навчання; донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації, збір, інтерпретація та застосування даних спілкування з професійних питань, у тому числі іноземною мовою, усно та письмово; управління складною технічною або професійною діяльністю чи проектами, спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти, організація та керівництво професійним розвитком осіб та груп, здатність продовжувати навчання із значним ступенем автономії¹. Перелічене вказує на ті можливості, які мають сформуватися під час навчання у процесі здобуття освіти рівня кваліфікації – бакалавр, який можна отримати у закладах із специфічними умовами навчання. Отже, загальним завданням підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання є надання тих знань, вмінь, навиків, які відповідають встановленій характеристиці певного освітньо-кваліфікаційного рівня, що знаходить своє підтвердження в отриманні поліцейським диплому встановленого зразка.

Наступним видом професійного навчання визнається післядипломна освіта. Як справедливо зазначає Д. В. Швець, робота правоохоронця має специфічний характер, а тому навіть під час своєї службової діяльності поліцейські повинні постійно підвищувати рівень своєї майстерності, щоб гідно відповідати всім викликам, що постають перед ними в процесі службової діяльності, та завжди бути на крок попереду правопорушників². Таким чином, післядипломна освіта виступає засобом підвищення рівня поліцейського професіоналізму.

Положенням про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції визначено, що метою післядипломної освіти є задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції. До видів післядипломної підготовки, яка реалізується як у очній, так і у заочній формі, віднесено такі: спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції; перепідготовка – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією; підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції

¹ Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.

² Швець Д. В. Навчання в процесі практичної діяльності (службова підготовка поліцейського) як втілення еволюційного характеру формування особистості поліцейського в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 149.

до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань; стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань¹.

Не зупиняючись на детальному дослідженні кожного з названих різновидів післядипломної освіти, лише зазначимо, що її метою є вдосконалення вже набутих знань та навиків, що підтверджується наданням встановленого зразка документів, сертифікату про короткострокове підвищення кваліфікації, свідоцтва про закінчення курсів спеціалізації (перепідготовки), свідоцтва про підвищення кваліфікації. В останньому окрім зазначення строків проходження відповідного різновиду післядипломної освіти зазначаються також оцінки за захист реферату на тему (виконання практичного завдання – короткий зміст завдання), а також з підсумкового контролю (із зазначенням його форми)². Уявляється за доцільне і в інших з вищевказаних документах запровадити необхідність вказівки на оцінки результатів післядипломного навчання.

Останнім з нормативно визначених видів професійного навчання поліцейських є службова підготовка як система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності³. Така підготовка здійснюється фактично без відриву поліцейських від їх практичної службової діяльності.

О. О. Ганжа зазначає, що проходження поліцейськими службової підготовки спрямоване на закріплення та оновлення знань, вмінь та навичок на основі їх підвищення до рівня необхідного для виконання функціональних обов'язків поліцейського, обумовлених специфікою та профілем тієї діяльності, яку він виконує під час проходження служби. Автор наголошує на тому, що службова підготовка є елементом проходження служби та чинником, який безпосередньо впливає на проходження службової кар'єри. Її значення полягає, по-перше, в удосконаленні вже існуючих знань та вмінь, підвищення їх рівня до актуального для ефективного виконання тих функціональних спеціалізованих завдань, які обумовлені специфікою здійснення службово-трудової діяльності поліцейських. По-друге, – в фіксації в установленій формі результатів здачі заліків зі службової підготовки та підготовленості поліцейського за підсумком навчального року, а також обов'язковому врахуванні цих результатів в службовій кар'єрі поліцейського (при атестуванні, направленні поліцейського до тренінгового центру закладу,

¹ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 р. № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text>.

² Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 р. № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>.

³ Там само.

установи поліції, просуванні по службі)¹. Службова підготовка є засобом підтримки професіоналізму поліцейських, необхідною умовою їх особистого та кар'єрного розвитку.

На підставі викладеного стосовно нормативно закріплених видів службового навчання поліцейських слід вказати на їх очевидну багаторівневість. Так, найнижчим щаблем є первинна професійна підготовка, як умова допущення особи до поліцейської діяльності. Другий, але не обов'язковий рівень – це підготовка у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Особливістю його є здобуття певного рівня освіти. Третій рівень – післядипломна освіта, а також службова підготовка, які є обов'язковими елементами поліцейської кар'єри та реалізуються протягом всього строку перебування на службі в Національній поліції.

Висновки. Підсумовуючи викладене доцільно зазначити, що види професійного навчання поліцейських – це результат диференціації професійної підготовки за різноманітними критеріями, які відображають найбільш суттєві її характеристики. Останні слід поділити за такими критеріями

- за цільовими рівнями: 1) початкове набуття мінімальної кількості знань та навиків для виконання базових функціональних завдань поліції (первинна професійна підготовка); 2) здобуття освіти, як засобу оволодіння визначеним освітньо-кваліфікаційним рівнем певної спеціальності, яка дозволить на фаховому рівні виконувати ті службово-трудова функції поліції, що потребують певного ступеня освіти (підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання); 3) вдосконалення професійних знань та навиків діючих працівників поліції щодо підвищення успішності виконання ними службових обов'язків (післядипломна освіта, а також службова підготовка).

- за сферами впливу на професійну майстерність поліцейських: інтелектуальна (зокрема вдосконалення правових знань, навиків ведення документообігу тощо); фізична (розвиток фізичних можливостей, вдосконалення виконання фізичних нормативів); етична (вироблення комунікативних навиків на основі поваги до прав, свобод, честі та гідності кожної людини на анти дискримінаційній основі); спеціально-поліцейська (навички поведінки із спеціальними засобами та вогнепальною зброєю).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. Особливості програм первинної професійної підготовки працівників Національної поліції України. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 25. С. 43–49.

¹ Ганжа О. О. Первинна підготовка працівників Національної поліції України як чинник їх службової кар'єри. *Юридична наука*. 2020. № 10 (112). С. 76.

2. Ганжа О. О. Первинна підготовка працівників Національної поліції України як чинник їх службової кар'єри. *Юридична наука*. 2020. № 10 (112). С. 70–77.

3. Голубенко Т. О. Принципи контекстного навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання // Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання: правовий статус та особливості функціонування : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (1 травня – 11 червня 2023 року, м. Одеса). Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 19–22.

4. Потопальський А. В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 23 с.

5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.

6. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 р. № 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text>.

7. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 р. № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text>.

8. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 р. № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>.

9. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ від 15.04.2016 р. № 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text>.

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

11. Швець Д. В. Навчання в процесі практичної діяльності (службова підготовка поліцейського) як втілення еволюційного характеру формування особистості поліцейського в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 147–159.

12. Шевчук Д. О. Загальна характеристика видів професійного навчання поліцейських // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : Тези доповідей учасників науково-практичної конференції з нагоди святкування Дня науки, відзначення Дня

Європи та 70-річчя заснування Ради Європи (м. Харків, 16 травня 2019 року).
Харків : ХНУВС, 2019. С. 203–205.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2023

Larisa V. VASYANOVYCH,

Postgraduate Student

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

DEFINITION OF KEY TYPES OF PROFESSIONAL TRAINING OF POLICE OFFICERS IN UKRAINE

Attention is drawn to the fact that the general task of training in higher education institutions with specific training conditions is to provide those knowledge, abilities, and skills that correspond to the established characteristics of a certain educational and qualification level, which is confirmed by the police officer receiving a diploma of the established model.

It is noted that the types of professional training of police officers are the result of the differentiation of professional training according to various criteria that reflect its most significant characteristics. The latter are proposed to be divided: a) by target levels: 1) initial acquisition of the minimum amount of knowledge and skills to perform basic functional tasks of the police (primary professional training); 2) obtaining education as a means of mastering a certain educational and qualification level of a certain specialty, which will allow performing those police service and labor functions that require a certain degree of education at a professional level (training in higher education institutions with specific training conditions); 3) improving the professional knowledge and skills of current police officers to increase the success of their performance of official duties (postgraduate education, as well as in-service training); b) by areas of influence on the professional skills of police officers: intellectual (in particular, improving legal knowledge, document management skills, etc.); physical (development of physical capabilities, improving the implementation of physical standards); ethical (development of communication skills based on respect for the rights, freedoms, honor and dignity of each person on an anti-discriminatory basis); special police (skills in handling special means and firearms).

Keywords: *classification, types, professional training, police officers, National Police.*